

Waar liggen je wortels? Welke stukje op deze aardbol heeft je gevormd tot wie je bent?
In deze zomerserie gaan geïnterviewden terug naar een plek die de koers in hun leven heeft bepaald.

Gelukkig in Drenthe, na een leven vol gevaar

TEKST HILBRAND ROZEMA BEELD CAREL SCHUTTE

Vier keer zweefde hij op de rand van de dood, na een onrustig, ingewikkeld leven. Eén keer had hij nog maar twee uur te leven. Maar Redmond O'Hanlon is een taaie. 'Ik heb mijn leven te danken aan Drenthe', zegt hij. 'In Engeland was ik allang dood geweest.' En dat is nu eens géén Britse humor en zelfspot, van deze avonturier in ruste.

Redmond O'Hanlon: 'In mijn kamertjes goeden mijn ouders al mijn kostbare graven en boeken naar Sintjager het huis uit. Ze staken alles in brand.'

NEDERLANDS DAGBLAD · 06.07.2024 · 5

O'Hanlon woont in Koekange, samen met zijn Nederlandse echtgenote Marijn. Zij publiceerde een natuurdagboek, over het avontuurlijke leven op en rond de boerderij. En ze waakt over zijn gezondheid.

Het huis staat aan een doodlopende weg, een wit droomhuisje omringd door fruitbomen en ooievaarsnesten. De ooievaars broeden zelfs op het dak. Binnen kijk je je ogen uit: deze heerlijke keuterboerderij staat propvol met boeken. Het straalt geborgenheid uit, een soort Hobbit-hol. Het is een thuis dat bij uitstek past bij de bekende Britse schrijver en bioloog Redmond O'Hanlon (77). Al had hij vast niet gedacht dat zijn levensreis nog eens zou uitmonden in Drenthe.

'Rood of wit?' De gastheer bezorgt een warme entree, met zijn diepe, welluidende baritonstem, sonoor en gruisig als een bronzen klok: de stem van een operazanger. Met een fles wijn in de aanslag staat hij naast de rijk gedekte tafel, op het middaguur dat de meeste Britten zich opmaken voor 'tea' en zeggen: 'Shall I put the kettle on?' Hij houdt het bij één glaasje rood: kwestie van overleven.

De Britse natuurvorser en avonturier O'Hanlon is een aanstekelijk verteller en een markante man. Met zijn kenmerkende witte bakkebaarden en ronde bril lijkt hij op zijn helden, de excentrieke, negentiende-eeuwse natuurvorsers. Hij is 'fellow' van de Royal Society for Geography én de Royal Society for Literatu-

re; ook was hij vijftien jaar redacteur van *The Times Literary Supplement*, op het gebied van natuurlijke historie. Oer-Engelser wordt het niet.

Een succesvolle loopbaan met veel hoogtepunten. Maar ook met schaduwen. Hij worstelde met depressies, verslavingen, doodsdrift. De bron daarvan lag in zijn kindertijd. 'Dat ontdekte ik pas echt door EMDR-therapie, in een kliniek in Hogeveen. Het ziet er zo simpel uit, die bewegende lichtjes. Maar het werkte.' Hij voelt zich nu als herboren. Later vertelt hij waarom dat nodig was.

Ongelooflijk geschenk

Na een moeilijke periode, begin deze eeuw, kreeg hij, tot zijn verrassing, een glansrol in Nederland als geboren verteller, voor tv-series. Hij streek neer in Amsterdam, op uitnodiging van de VPRO. 'De mensen hier wisten bijna niks over Darwin, het maakte me zo gelukkig om erover te vertellen. En toen mocht ik van de VPRO op reis. Dat was een ongelooflijk geschenk', zegt hij peinzend. Hij doelt op *De reis met de Beagle*, een peperdure, mooie reisserie, waarbij Nederlandse, Vlaamse en Britse biologen inscheepten op een replica van het onderzoeksschip van Charles Darwin, de opsteller van de evolutietheorie. 'Deze wending in mijn loopbaan gaf mij mijn leven terug. Ik heb álles te danken aan Nederland, en aan Drenthe. In Engeland was ik al dood geweest, de gezondheidszorg is hier veel beter.' Hóé dicht bij de dood, zal later nog blijken. ►

Na de 'Beagle' stortte hij zich op de serie *O'Hanlons Helden*, weer in het voetspoor van grote negentiende-eeuwse natuurliefhebbers. In deze Drentse boerderij zijn we omringd door hun sporen, oude boeken, gravures, opgezette vogels en portretten sieren de wanden: de atmosfeer van een ouderwets natuurmuseum. Maar liefst vier keer zijn ze verkast, met al deze voorwerpen, om uiteindelijk hier, in Koekange, te landen. 'Ik kende Drenthe nog van lang geleden', vertelt Marijn, 'van vakanties in mijn kindertijd. Toen we op Funda dit boerderijtje zagen met op het dak dat grote ooievaarsnest, dacht ik: hier zou Redmond thuis kunnen zijn. Al deze spullen uit Redmonds collecties, die hij al in Oxford had, geven de boerderij charme en thuisgevoel.' 'Nee, jij creëert de sfeer', zegt Redmond meteen. De sporen van het verleden zijn zichtbaar. 'Vorige week stonden er twee oude mannen op het erf, die hier vroeger woonden', zegt Marijn. 'Ze wezen aan waar de hooiberg was en de potstal.'

Risicovolle avonturen

Zijn stem is onveranderd krachtig en warm, zijn rondborstige aanwezigheid gezellig. Hij wil alles vertellen en tegelijk alles van je weten. Je zou het niet zeggen, maar hij zweefde de laatste jaren al vier keer op het randje van de dood. 'Bloedproppen veroorzaakten eerst pijn in mijn benen, trombose. Het is waar wat ze zeggen: dat je op lange vliegvluchten vooral niet in slaap moet vallen. En als je die pijnlijke bloedstolsels op z'n beloop laat, gaat het via dat heen naar vitale organen. Bij mij leidde dat twee keer tot een levensbedreigende longembolie.' Volgens de specialist in het ziekenhuis was het echt kantje boord: hij had nog twee uur te leven.

'Ik heb nu een pacemaker en sta op rantsoen, nog één glaasje rode wijn per dag. Mijn levensdoel is nu: een beetje gelukkig zijn, genieten van het ravotten van de mussen, de moestuin ontsieden.'

Dat is nogal een wending, voor een man die halsbrekende avonturen beleefde, tijdens biologische expedities in de van regen verzadigde evenaarswouden van Borneo en Congo. Daar beschermde hij, tijdens het wassen in de rivier, zijn edele delen met een theezeef, om te voorkomen dat parasitaire visjes langs zijn urinebuis naar binnen kwamen. 'Die theezeef moet hier nog ergens liggen.' Ook overleefde hij een orkaan aan boord van een vistrrawler. Hij doorstond die gevaren mede door de inname van drugs en drank; van beide is hij nu afgekickt. 'Een deel van mij zocht die risico's ook op omdat ik dood wilde.'

Mist u het reizen, de avonturen, de gevaren?

'Niet echt, ik heb er geen spijt van. Maar het is wel echt voorbij. De auteur Martin Amis zei dat er geen schrijvers zijn die iets goeds schreven ná hun zeventigste; schrijven is veeleisend en uitputtend.'

Hij stopte met drinken in Amsterdam, maar begon later toch weer. Dat versterkte zijn depressies. 'Iemand opperde vriendelijk dat ik een 'shrink', een zielknipper moest spreken. En ik dacht: ik heb al zoveel meer beleefd en gedaan dan ik ooit had verwacht; er is niks meer over, ik heb niks meer te verliezen. Dus waarom niet?

Bij de intake zei de baas van de kliniek: 'Redmond ... wij zijn hier in Hoogeveen niet zo gewend aan beroemde cliënten, maar we proberen jou te behandelen als een normaal mens.' Hij lacht bulderend. Dan weer, peinzend: 'Ik ben gewoon ongelooflijk dankbaar. Op geen enkel moment zei iemand: je verspilde onze tijd, of je bent stom, omdat je probeerde jezelf om zeep te helpen. Ik was er klaar voor. Ik was dankbaar dat er mensen waren die zich om mij bekommerden.' De lach is nooit ver weg. Daaronder echter zitten de sporen van een jeugdtrauma.

Uit wat voor gezin, wat voor familie komt u?

'Mijn grootvader stamt af van Schotse ondernemers; ze verdienden fortuin als katoenbaronnen, in Manchester. In hun strikte versie van het calvinisme beschouwde men rijkdom als zegen van God. Mijn moeder had actrice willen worden, zij hield van zingen, in de 'vicarage', de pastorie. Ze was, denk ik, achteraf liever niet met mijn vader getrouwd. Hij was dominee, en wel: van een uiterst strikt, presbyteriaans slag. Geen romans, geen drank, geen theater. Op zijn sterfbed bond hij mijn broer op het hart al mijn boeken op te kopen en te verbranden. Waarom? Omdat Darwin en evolutie taboe waren voor hem. Die totale afwijzing maakte mij juist brëndend nieuwsgierig, ik las Darwins *On the origin of species* 's nachts, onder de dekens, alsof het pornografie was. In mijn tienerjaren gooiden mijn ouders al mijn kostbare gravures en boeken over biologie het huis uit. Ze staken alles in brand.'

'Toen ik in Hoogeveen in therapie ging, dacht ik dat ik trauma's had vanwege de gevaren van Congo. Of de zwerende wonden die ik op Borneo had gezien. Maar nee hoor! Die therapie is zo bijzonder: je kijkt naar die schuivende lichtjes, een soort hypnose, en de psychiater vraagt dingen. Zij begon over mijn vader. En terwijl ik naar die lichtjes keek, was hij daar ineens. Heel echt, realistisch. En ik hoorde mezelf dit vertellen: hoe ik op een dag thuiskwam uit school, met de allerhoogste graad voor biologie, een 'A'. En toen zei mijn vader dat 'Satan zojuist ons huishouden binnen was gestapt'. Dat was zijn enige reactie. Darwin gold als gevaarlijk, heidens. En terwijl ik dat aan de therapeute vertelde, wás hij daar ineens. Hij zat echt weer voor me in zijn stoel. Normaal denk ik nooit zo, maar dit heb ik echt gezien. En hij zat weer pontificaal te oordelen: "Nee, die boeken komen dit huis niet in."

'Maar al pratend begon hij te krimpen. Hij werd kleiner, letterlijk. Het was middeleeuws, hij werd zwart en kreeg een grote snavel, een bek, hij sprong op en neer in zijn stoel en krijste: "Ik haat je – ik haat je – ik haat je!!!" Dat was het. Daarna heb ik nooit meer over hem gedroomd. En als ik nu nog ooit zijn stem in mijn hoofd hoor, die zegt dat ik faalde en dat 'God al zijn vertrouwen in mij kwijt was', dan denk ik meteen aan die kleine, zwarte griezels. Ongelooflijk dat EMDR-therapie dat kan bereiken! Het haalde mijn zwartheid overhoop, stopt je herinneringen in een ander deel van je brein. Het voelde voor mij alsof iemand een hand naar mij reikte en in mijn hersenen stak, en het gif eruit wegnam. Een vreemd, heerlijk gevoel.'

'Ja,' zegt Marijn, 'maar je hebt nog maar één therapie gedaan; je kunt er nog meer doen. Je slaapt 's nachts nog slecht en kunt nog steeds niet tegen het donker.'

Hij: 'Zie je nu hoe wijs ze is. En ik krijg dat allemaal zomaar. Voor niks. Het is 'mercy', genade.'

Waren drugs en alcohol dan uw pijnstillers, om die pijn van vroeger te verdoven?

'Ja, natuurlijk, daar ging het om. Ik gebruikte alcohol en cocaïne en speed om die zwartheid weg te drukken; om de stem van mijn vader te vergeten. Ik stelde me op het, uiterst Britse, standpunt dat je nooit de dokter moet bellen voor een zware kater. Totdat Marijn me een keer half bewusteloos vond, met blauw aangelopen lippen. Ze belde meteen een ambulance. "Ik ken jou!", riep de ziekenbroeder meteen. "Die aflevering met die gorilla's was verreweg de mooiste!!!" Weer lacht hij bulderend. 'Ik hoop dat ik nu meer een Nederlander ben, qua levensstijl. Of een Drent. Ja, laat mij maar een Drent zijn. Ik laat straks mijn oude gereedschap zien, dat krijg ik cadeau van burens of ik koop ze op rommelmarkten.'

Onze hersenen zijn te klein

De therapie verlichtte zijn leven blijvend. 'Voordat ik ging schrijven, ging ik in gedachten altijd al terug naar leuke dingen van mijn kindertijd, en naar de troost van de natuur. Zo kon ik mijn ouders en opvoeding helemaal uitsluiten. En vrij worden, om te schrijven. Je kúnt hen er gewoon niet bij hebben. Want dan komt er geen letter op papier.'

Waarom waren uw ouders zo vuurbang voor evolutiebiologie?

'Omdat het hun aanhankelijkheid kon verwoesten aan de natuurlijke theologie, de natuurstudie die uitgaat van de schepping en Gods hand ziet in alles. Na 'Darwin' kon je niet langer denken dat God dat alles had gemaakt. En dan de tijdschaal! Al die miljoenen jaren, beangstigend, voor gelovigen van hun generatie. Net als de lege ruimte van het heelal. Onze hersenen zijn te klein om die te bevatten. Ik weet zelf nog heel goed hoe heerlijk het voelde om te geloven dat God alles had gemaakt. Zelfs als ik me prikte aan brandnetels wist ik welk blad ik moest gebruiken om de pijn te verzachten; dat was allemaal zo bedoeld.'

Inmiddels ervaren veel christenen dat geloof en wetenschap goed kunnen samengaan. Is het niet wrang dat vorige generaties zo vijandig reageerden?

'Ik denk dat je de twee niet kunt combineren. We zijn dieren, een diersoort, gedreven door evolutie en seksuele selectie. Al zijn er misschien mensen die het wel weten te combineren, wetenschappelijk kan dat niet. Als mijn ouders niet zo vijandig en hatelijk waren geweest, was het voor mij wellicht anders gelopen. Ik voel nu affiniteit met het protestantisme, maar ook afkeer. Die vreselijke onderhandeling: dat je je leven zo strikt leeft, om een leven ná de dood veilig te stellen. Dat is het niet waard. Dat kan niet, je ruïneert dan je leven in het heden. Mijn grootvader kreeg depressies. Waarop mijn grootmoeder hem in een asiel voor geesteszieken verstopte. Daarna vertelde ze iedereen dat hij dood was, dertien jaar lang; ook ons. Mijn vader was eveneens depressief. In zijn tehuis had hij geen radio, tv of kranten. Waarom? Omdat hij dan iets zou kunnen horen of lezen over mij, en mijn werk. Nee – geen goede deal, dit leven verruilen voor het hiernamaals. Maar ik herinner me nog dat heerlijke gevoel, van wandelen door de natuur en zeker weten dat God daar de hand in had. En ik put nog steeds troost uit de natuur. Maar de intellectuele wortels zijn veranderd.'

De natuur is 'onnodig' overvloedig, er is een soort vreugde, een binnenpret: genieten vogels van hun gezang of is het alleen noodzaak en voortplantingsdrift?

'Er is zeker humor bij dieren. Ik heb kleine babyratjes horen lachen, echt schateren, omdat ze gekieteld werden!' O'Hanlon geeft een overtuigende imitatie van een babyratje met de slappe lach. 'Ik denk ook dat dieren een groter bewustzijn hebben dan wij nu weten. Maar dat relativeert juist het verschil tussen mens en dier. En als een merel zingt, klinkt dat ons als muziek in de oren, dat is het óók – maar tegelijk zegt die merel tegen soortgenoten: kom niet op mijn erf, want dan hak ik je aan stukjes.'

Overigens, het is wel te waarderen dat het christendom veel oude kennis heeft bewaard, met name in de kloosters, in de middeleeuwen. En het protestantisme had, door die natuurlijke theologie, een onderzoekende inslag: het was normaal dat dominees aan natuurstudie deden en insecten en plantjes verza-

melden. De biologie als wetenschap begint dan ook in protestantse landen in Noord-Europa; naar grote Spaanse biologen zoek je tevergeefs.'

Is het niet verbazingwekkend, mysterieus, onverklaarbaar dat we hier zijn, dat het leven bestaat, dat we op deze aarde thuis kunnen zijn?

'Ja – hoewel ik vind dat je zo niet moet denken. Maar er reesteren nog wel twee grote mysteries. De eerste is: waarom zijn wij hier, terwijl bacteriën ons altijd te snel en te slim af zijn? Zij produceren terwijl wij praten zomaar twintig generaties, wij mensen doen daar heel lang over. Ten tweede, hoe is het mogelijk dat de mens volkomen kunstmatige constructies bedacht zoals wiskunde en taal, en dat die bedenksels, die geen connectie zouden moeten hebben met de levende natuur, ons helpen exact te voorspellen hoe de planeten wentelen en de sterrenhemel draait? Dat zou wel bruikbaar zijn als argument voor het bestaan van God. Daar geef ik het op; daar haak ik intellectueel gezien gewoon af.' Weer een bulderlach. Daarna is het tijd voor een selfie voor twee. Of eigenlijk drie, als je Charles Darwin meerekent, de domineeszoon die vorsend toekijkt vanaf de muur. Het portret is gemaakt door een bevriende kunstenaar, Jacques Gregoire.

Het blijft een opmerkelijke levensreis, voor iemand die zo oer-Brits is als u. Mist u uw eigen land niet, met dat diepe gevoel voor geschiedenis en oudere landschappen?

'Engelsen en Nederlanders hebben dezelfde religie, er is wederzijds respect. Jullie versloegen de Engelse marine, bij Chatham. En het eerste dat wij deden, was de Hollandse vloot vernielen. Dat had niet gehoeven, ik denk dat Engelsen zich daar nu nog voor schamen. Er moet wederzijdse genegenheid zijn: het monopolie op rubber werd angstvallig bewaakt. Maar in Nederlands-Indië gaven de Engelsen gewoon stekjes weg aan jullie! De enige verklaring is dat we 'typical, natural allies' zijn, bondgenoten.'

'De nationale geschiedenis is anders; in mijn familie was de Eerste Wereldoorlog van grote invloed. Mijn moeder verloor zeven broers. Ze vielen allemaal in de loopgraven. Ik heb nog een bijbeltje met een kogel erin; in mijn familie is daarover een wonderverhaal gesponnen.'

De historie is voor de Britten makkelijker te hanteren omdat hun eiland heldere grenzen heeft. In de Nederlanden waren veel meer invasies. Maar ik geniet van de schitterende middeleeuwse steden in dit land. En vlak de hunebedden niet uit. Die komen uit de vroege steentijd. Ik heb er een theorie over: ik zie dat de boerderijen in Drenthe nog dicht bij elkaar staan, net zoals de hunebedden. De boeren geven elkaar steun. In Engeland is dat niet zo, daar leven boeren geïsoleerd, dat is kwetsbaarder.'

Deze boerderij ademt bij uitstek warmte en geborgenheid, thuis zijn. Bent u hier, na een leven vol zwerven, thuisgekomen?

'Ja, het klinkt cliché, maar uiteindelijk draait alles om de liefde. Je echte thuis is waar liefde is. Ik geniet van de rust van Drenthe, na al die deadlines, stad en land afreizen, lezingen geven en colleges in Groningen, of een museum openen, zoals het Museum van Weldadigheid.' Die optredens gaven ook enorm veel stress, vult Marijn aan. 'Weken van tevoren al! Omdat hij alles goed wil doen. Hij 'mag' niet falen van zichzelf.'

'Nu graaf ik wat in de tuin', herneemt Redmond. 'Ik verzamel oude spullen of krijg ze van de burens en kijk naar de vogels. Dat is nu mijn doel: gelukkig zijn. We hebben een meidoornheg aangelegd samen met het Drents Landschap en we zijn goed met de burens, zoals Harry; die is net tien schapen kwijt, door een aanval van een wolf. En onze buurvrouw traint blindengeleidehonden, heel interessant. Nederlands spreek ik helaas nog niet, alleen sommige vogelnamen, zoals 'ooievaar', 'papegaaiduiker', 'appelvink' en 'klaapekster'.'

'Twee keer per jaar komen mijn kinderen over uit Engeland. Wat fijn dat we nu een goed contact met hem hebben, zeggen ze dan tegen Marijn. Ik ben ook al grootvader. Mijn zoon Galan maakte een schilderijtje voor mijn verjaardag, met eieren, appels, een Opinel-mes en een verrekijker: de fascinaties die ik van je heb geërfd, schreef hij erbij. Ja, daar word ik wel week van. Ik ben hier echt zo gelukkig.' ◀

Redmond O'Hanlon (Dorset, Verenigd Koninkrijk, 5 juni 1947) is een Britse schrijver, die bekend werd door de verslagen van zijn gevaarlijke en avontuurlijke reizen. Hij studeerde in Oxford en deed onderzoek op het kruispunt van literatuur en biologie, vooral in de negentiende eeuw. Hij werd lid van de Society for the Bibliography of Natural History in 1982, de Royal Geographical Society in 1984 en de Royal Society of Literature in 1993. Met name bekend werd hij door zijn zoektochten naar (bijna) uitgestorven dieren en gewoonten. Zijn VPRO-reisserie 'O'Hanlons Helden' won in 2012 de Zilveren Nipkowschijf. O'Hanlon was in 2014 lijstduwer voor de Europese lijst van de Partij voor de Dieren. Hij is vader van twee zoons uit zijn eerste huwelijk en is hertrouwd met Marijn Wijnands.

